

Donderdag 30 december 1915 – ochtendeditie

Parijs, 29 december. Het avondcommuniqué maakt melding van bedrijvigheid der wederzijdse artillerie in België en Artois.

Bij leper hevig geweervuur over en weer.

De Belgische regering.

Men meldt ons uit Havre:

Er is ernstig sprake van wijzigingen in de Belgische regering, door nieuwe krachten in het kabinet op te nemen. De eerste minister, baron de Broqueville, een man van durf en initiatief, heeft in overleg met de koning in die zin besloten en hij zal zijn lofwaardig doel stellig bereiken. De ministerraad heeft deze week reeds tweemaal over deze kwestie beraadslaagd, doch er is, wegens tegenstand van een der leden, nog geen beslissing genomen. Deze is echter op til en de heren graaf Goblet d'Alviella, ondervoorzitter van de senaat, Paul Hymans, Belgisch gezant te Londen en Emile Vandervelde (de beide laatsten zijn afgevaardigden en ministers van staat) zullen dan als ministers zonder portefeuille in het kabinet worden opgenomen.

Graaf Goblet d'Alviella en Paul Hymans zijn liberaal, Vandervelde is de bekende sociaaldemocratische leider. De twee eerstgenoemden zijn hoogleraar aan de vrije universiteit te Brussel, Vandervelde is hoogleraar aan het Institut des Hautes Etudes.

Alle drie zijn leden van de Académie de Belgique, schrijvers van naam en gezaghebbende woordvoerders.

De ministerraad, waarin het besluit hieromtrent zal vallen, zal in de eerste week van januari worden gehouden.

Le ventre de Bruxelles (KVdW).

Brussel, 24 december.

“Exode rural” en “retour à la terre”: twee leuzen, die in de laatste jaren heel wat inkt onschuldig vergieten deden! Het opsorpen van het land door de stad; de terugkeer van de stad naar het land: welk een aantal sentimentele statistieken (als ik dat aldus noemen mag) hebben deze overstelpend dankbare onderwerpen niet uitgelokt! En natuurlijk zonder dat zij tastbare gevolgen hadden. Vreemd toch, hoe welvaart apathisch maakt, hoe alleen werkelijke nood tot hervormingen leidt, waarvan het nut natuurlijk en volmondig door ieder werd erkend, maar die niemand aanging, omdat niets zo onschendbaar is als gevestigde veiligheid. Meer dan waar ook, is in België over deze vragen getheoretiseerd: wij danken er een schoon boek van Emile Vandervelde, onze minister van state, aan. Wij moesten echter op de oorlog wachten om allerlei sociale verschijnselen, anders voor mooie utopie gehouden en ... afgewezen, als vanzelf verwezenlijkt te zien zonder dat iemand er zich over verbaasde, en in een vorm die, na enig aarzelen en vasten, weldra als zeer bruikbaar voldeed. Aldus mochten wij hier te Brussel een kleine, maar toch wel diep ingrijpende sociale omwenteling bijwonen, die, hoe dan ook in het teken staande der voorlopigheid en misschien bestemd te verdwijnen bij het eerste vrede-steken, niet te minder in de economische geschiedenis haar plaats innemen zal; wij hebben er tevens een nieuwe moraliteit bij zien ontwaken, die ook wel bij herstelling der maatschappij in haar vorige vormen verdwijnen zal (want het lijkt er niet naar, dat de vrede ons enige wijziging in de sociale verhoudingen brengt, wat men ook gemeend heeft), maar die voor de psycholoog bestanddelen inhield, die even onverwacht als belangwekkend waren.

Daaronder is de zeer werkelijke terugkeer tot de aarde van mensen, die nooit buiten de stadsmuren waren geweest, of ze althans niet hadden overschreden zonder hun stadszeden mee te hebben

genomen, en het land, hetzij met superieure minachting, hetzij met de naïefste onkunde, het minst gelooflijke onbegrip te hebben bejegend; - onder die psychologische verschijnselen, zeg ik, is de ineens ontwaakte liefde voor de moedergrond, voor de vruchtbare aarde, zeker de merkwaardigste. En niet alleen die nieuwe, spontane genegenheid is zo merkwaardig: ook de onmiddellijke aanpassing op een werkzaamheid, die zo geheel andere zeden insluit dan het leven van de steedse werkman meebrengt, vooral als die werkman niet gebonden is aan grove handenarbeid. En nu doet zich juist voor, zoals ik u vertelde naar aanleiding van Schaarbeek als voorbeeld van aardappelmonopolisering, - het doet zich juist voor, dat het meer intellectuele arbeiders zijn, mensen in elk geval met meer persoonlijk initiatief, die door een zeker instinct terug naar de aarde gedreven werden, en zowaar de beste onder deze occasionele landbouwers geworden zijn.

Hoe zij landbouwers werden: ik vertelde het u naar het toonbeeld van Schaarbeek, dat hierin al de gemeenten van het Brusselse agglomeraat is voor geweest. Wat hier nu volgt, is anders niet dan aanvulling van de in die vorige brief verstrekte gegevens, en veralgemening aldus van wat wij, plaatselijk, te Schaarbeek zagen gebeuren.

De oorlog was in augustus 1914 uitgebroken; reeds in het daaropvolgende vroege najaar had men zich te Schaarbeek werkdadig om de eventuele aardappelnood bezorgd gemaakt; wij moesten echter tot in maart 1915 op de stichting van een "Comité central pour la culture des terrains inoccupés" wachten, om de zeer gewenste uitbreiding van het werk te zien beklijven, om het nu eens heel mooi uit te drukken.

Het was toen al heel laat in het seizoen, om nog met planten te beginnen. De ijver was er echter te groter om, en toen men zag hoe

onverhoopt talrijk en hoe geestdriftig de kolonisten waren, had men de goede hoop toch intijds te zijn gekomen. Ik heb u indertijd verteld, hoe onhandig die kolonisten soms waren; helaas! het waren de armsten die het slechtste plekje grond hadden gekozen, en die er het slechtst mee overweg konden ... Onder vele andere pijnlijke dingen zou de oorlog ons met nadruk leren, hoe fnuikend, hoe demoraliserend en geestelijk vernietigend de echte armoede werkt; de werkelijke armen hielden geen weerstand meer: zij zijn beschaamd, te vragen wat hun rechtmatig toekomst; geeft men het hun, dan weten zij niet meer wat er mee te doen. Voorwaar, ik zeg het u: de sociale beweging heeft zich vooralsnog wat al te zeer en al te uitsluitend tot de krachtbewuste proletariërs gewend; laat zij het in de toekomst geen verwerpelijke sentimentaliteit achten, zich ook eventjes over de miserie te buigen, waar ik het hierover heb ...

Intussen had het "Comité central" het, begrijpelijkerwijze, druk. Men had in al de voorsteden lokale comités ingesteld, en zo goed als alle onder deze waren het weldra eens geworden, dat het verdelen onder wie er naar vroegen van de beschikbare gronden te verkiezen was boven de exploitatie in regie: men stond immers voor de onverhoopte bijval bij het volk, en zag daardoor te zeer de morele invloed van de landarbeid in, om te aarzelen. Niet alleen stadsgrond werd uitgebaat: de particuliere eigenaars van braakgrond traden gaarne tot het werk bij, zodat weldra op heel het gebied van Gross-Brüssel geen plekje grond nog onbebouwd bleef.

Het waren natuurlijk de buitengemeenten die het meest gelegenheid tot bebouwen boden: Vorst, met bij de 25 hectaren en 553 kolonisten; Schaarbeek, waar gij de cijfers van kent; Anderlecht met 18 ha 38 a en 479 bebouwers; Ukkel, dat door 417 man 17 ha 70 a liet bewerken; Bosvoorde, dat op 23 ha 5 a, 132 gezinnen gelukkig maakte; Etterbeek, waar 283 vaders van familie hun nooddrift winnen op iets meer dan 12 hectaren. Maar kunt gij u voorstellen dat

in een zo huizenrijke, zo ingesloten stad als Brussel zelf, nog zeven en half hectaren grond werden gevonden; om aan honderd en veertig geblaseerde grootstedelingen te worden uitgedeeld? Neen, wij zullen niet meer twifelen aan de morele kerngezondheid van ons veel belasterd Brussels ketje! ... Al deze cijfers zijn zes maanden oud: alleen voor Schaarbeek heb ik er, die tot op heden bijgehouden zijn. Ge weet dat deze wijzen op een belangrijke vermeerdering in de aanvragen. En ik weet dat het elders eveneens gaat, zodat men zowat overal zoekt naar uitbreiding van de honderd vijfenzeventig hectaren, die thans door bij de vierduizend kolonisten bewerkt worden: een onverhoopt aantal spontane toetreders, die, vergeet het niet, ook zonder dat, hulp zouden hebben ontvangen, voor dewelke de hulp niet groter is dan dat ze niet hadden gewerkt, en van wie deze landarbeid dus is een vrij gekozen werkzaamheid, waarvan de opbrengst natuurlijk twijfelachtig was, ondernomen, als hij werd, doorgaans door onbevoegden en op een ongunstig tijdstip. Bezigheid dus, die overtuigend wijst op een vrijwillige terugkeer tot de grond, van mensen, waar men het allerm minst van zou verwacht hebben. De vierduizend kolonisten, allen gezinshoofden, vertegenwoordigen ongeveer twintigduizend mensen. Oordeel nu zelf of ik verkeerd deed, uw aandacht op het verschijnsel te vestigen.

In normale omstandigheden zouden de bebouwde gronden circa tweehonderdduizend frank hebben opgebracht. Ik vertelde u in mijn vorige brief dat bij elk bebouwend gezinshoofd het comité tussen kwam voor één frank per are, behalve andere hulp (landvetten, zaden, planten, enz.); het comité gaf aldus zestienduizend frank uit: waarlijk een niet hoge som bij de werkelijke, en vooral mogelijke resultaten. En verkeerden wij nu maar in voorwaarden van bestendigheid; ik bedoel onder het regime van de vrede, dan kon men er aan denken, in zulke gunstige omstandigheden, voor het werk een vorm te vinden, die er al de gelukkige gevolgen van vast legt. Ben

ik echter te pessimistisch als ik zeg te vrezen, dat juist de vrede al die mooie zaken te niet zal doen? ... Moge ik mij vergissen! ...

Kerstgaven Belgische soldatenkinderen.

Na de laatste opgave ontvingen wij nog:

Van H. W. B. te L. 2,50 gulden.

Totaal 391,75 gulden en 535 Frank.

Verantwoording der giften:

Ontvangen	535 F
391,75 gulden =	1127 F
	1662 F

Wij deden de heer J. Lefebvre, vice president van het comité: “Noël pour les enfants de nos soldats, qui n’ont pas reçu leur Saint-Nicolas” 1700 frank uitbetalen.

Donderdag 30 december 1915 – avondeditie

Geïnterneerden.

Gisteren zijn te Deventer 40 Belgische geïnterneerden gekomen, die op verschillende fabrieken zullen worden tewerk gesteld.

Een onderhoud met Emiel Vandervelde.

Men meldt ons uit Havre:

“De aanranding van de Keizer heeft zozeer onze gewoonten gewijzigd en zo diep onze vezels beroerd, dat men zich soms betast om zich te verzekeren dat niets in ons veranderd is ...” – Aldus sprak ik tot de Belgische minister van staat Emiel Vandervelde, die ik te Havre ontmoette, de dag na de plechtige teraardebestelling van de slachtoffers van de ramp van het Belgisch buskruitmagazijn. “Dus een Belg, vroeger propagandist voor de lijkenverbranding, die weet, dat de aan de IJzer gedode Duitsers samen gebonden en in de hoogovens van het Walenland verbrand werden, - vindt thans deze handelwijze al te barbaars!”

Vandervelde luistert en glimlacht; hij hecht weinig prijs aan mijn ... ontboezeming.

“Ik begrijp dit gevoel niet”, antwoordt hij mij met een welwillende kalmte, “ik woonde de verbranding bij van het stoffelijk overschot van Bebel, te Zürich, en ik vond het zeer indrukwekkend. Men komt in een soort heiligdom. Zonder dat de wenende familieleden en vrienden het zien, wordt de kist in de oven geschoven waarvan de deuren gesloten worden. En het vuur vervult dan zijn onzichtbare taak.

“Indien er sinds het begin van de oorlog een gevoel zich in mij heeft geopenbaard, welnu, dan is het slechts de vermeerdering van mijn afkeer voor de oorlog en, juist daarom ben ik van gevoelen dat een voorbarige vrede slechts een tussenpoos zou zijn om een nieuwe oorlog voor te bereiden, hetgeen de ergste ramp zou zijn die ons kon treffen. Ons wachtwoord is: “Geen veroveringsoorlog, maar een verdedigingsoorlog, zonder aarzelen, zonder wijken, tot de dag, dat we, door de overwinning, de waarborg zullen hebben dat we dergelijke schelmstukken niet meer zullen zien.”

Maar, hoe beoordeelt ge de Duitse socialistische partij?

“Er moet een zeer duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de vredeskwestie en de kwestie der internationale betrekkingen onder socialisten. Inderdaad, het is niet omdat drieëndertig Duitse socialisten de keizerlijke politiek van het mes op de keel afkeuren, dat ik een voorbarige vrede als minder gevaarlijk aanzie; maar, anderzijds, uit sociaal oogpunt en ook uit het oogpunt der toekomstige onderlinge betrekkingen der socialistische partijen, hecht ik er veel belang aan, dat mannen als Haase, een der stichters van de Duitse “Vorstand”, en Kautsky, bestuurder van het grote partijtijdschrift Neue Zeit, evenals ik, alle annexatiepolitiek veroordelen en protest aantekenen tegen elk denkbeeld van inpalming van België door Duitsland.”

“Evenzeer geloof ik dat wij de macht moeten gebruiken om Frankrijk en België te bevrijden, zozeer hecht ik belang aan sommige beginselen waarover, in de toekomst, in het internationaal socialisme overeenstemming moet bestaan. Ik voeg er het feit bij dat er geen enkele Duitse socialist is, die de veroveringspolitiek niet veroordeelt; en het andere feit, dat drieëndertig socialisten zich tegen de imperialistische politiek hebben verklaard, bewijst ten overvloede dat de massa van het Duitse volk de vrede wenst.

“Maar – en ik druk er op – het is een reden te meer dat, in onze door de vijand bezette landen, het proletariaat op zijn hoede moet zijn voor de gevaren van een hinkende vrede, die niet op volstreekte wijze de echte onafhankelijkheid van onze nationaliteiten zou waarborden.

“Kortom, als socialist verheugt het mij, dat later de internationale betrekkingen zullen kunnen hernomen worden met diegenen der Duitse socialisten, die niet gebogen hebben voor het imperialisme.

Maar, als Belg en als Europeaan verklaar ik, dat dit onze wilskracht niet moet verzwakken tot het voortzetten van een oorlog, die voor ons nooit anders is geweest dan een oorlog van verdediging, - van wettelijke verdediging.”

Het te 's Gravenhage verschijnende Belgische Dagblad bevat “Een open smeekbrief aan hare majesteit de koningin der Nederlanden” van L. du Castillon, de hoofdredacteur van dat blad. Hij vraagt daarin onze koningin stappen te willen doen om te verkrijgen, dat er aan de ballingschap in Duitsland van Adolf Max, de burgemeester van Brussel, een einde zou komen.

Uit Antwerpen.

Voor Diesterweg's schoolkinderen (van onze correspondent Emanuel de Bom).

De oproep, laatst ook hier gedaan voor het werk der Antwerpse onderwijzers, is door velen gehoord geworden. Het bestuur vraagt mij, in deze krant een woord van dank te laten verschijnen aan het adres van de gulhartigen, die het werk hebben bedacht. Ook uit Nederland is menige zending toegekomen. Wat het bestuur doet schrijven: “Die tegemoetkoming zal ons niet alleen in staat stellen tijdelijk te voorzien in de uitgaven van de schoolsoep voor ruim 1200 behoeftige leerlingen der kindertuinen, die dagelijks een eetmaal ontvangen, maar heeft de overtuiging versterken, dat Diesterweg's liefdadige instellingen onverminderd op sympathie en ondersteuning mogen rekenen. Zulks heeft het comité aangezet om voorbereidselen tot verder uitbreiden van zijn werkzaamheden te maken. Het hoopt daartoe alle bestuurlijke moeilijkheden te overwinnen. Van de vrijgevigheid van het publiek zal grotendeels de mate van uitbreiding afhanden. Elke gave, hoe gering ook, wordt dankbaar door de

voorzitter, de heer H. Serneels, Lange Ypermanstraat 41, Antwerpen, tegemoet gezien.”

Onderscheidingen in het Belgische leger.

Wij ontlenen aan De (Belgische) Legerbode:

Benoemd tot: Ridders in Leopoldorde: Deguent, kapitein-commandant; L. Theyskens, kapitein-commandant, zware artillerie; N. Barthelemy, wachtmeester, zware artillerie.

Ridders in de Orde van Leopold II: A. Luypaerts, soldaat, genie; C. Demulder, soldaat, genie; J. de Coene, soldaat, infanterie.

Ontvingen het militair ereteken der 2^e klasse: J. Vermeulen, soldaat, cavalerie; O. van Pottelsberghe de la Potterie, korporaal, infanterie; J. Wuyts, soldaat, artillerie; H. Moelans, soldaat, infanterie; C. Halterman, soldaat, infanterie; A. Bastin, sergeant, infanterie; G. Deschamps, soldaat, infanterie; D. Sirejacob, korporaal, infanterie; L. Gochel, wachtmeester, artillerie; H. Demey en J. Backeljauw, soldaten, infanterie.

De burgerlijke medaille der 2^e klasse: E. van Peteghem; A. Bogaert, brigadier, hoefsmid.

Werden bij dagorder van het leger vermeld: C. Janssen, sergeant, infanterie; M. Ingels, brigadier, artillerie; d’Huyvetter, soldaat infanterie; F. Dempire, wachtmeester; F. Calonne, G. van Wonterghem en van de Keere, soldaten infanterie; H. Delotte, aalmoezenier, infanterie; Meunier, sergeant, infanterie; R. van Hove, infanterie; J. van Audenhove, sergeant, infanterie; A. Mestdagh, soldaat, infanterie; Dewinne, soldaat, genie; F. Hermes, 1e sergeant-majoor, genie; E. Bulté, soldaat.

Financiële vragen.

Brussel, 26 december.

Aan de verschillende financiële vragen, waarvoor de oorlog de wereld heeft geplaatst, heeft ook België ruimschoots zijn deel. Onder deze hebben er de laatste weken twee de algemene aandacht in beslag genomen: het moratorium en de hernieuwde oorlogsbelasting. Over beiden moet ik u hier een en ander vertellen.

Zoals bekend, werd in België het moratorium afgekondigd bij koninklijk besluit van 2 augustus 1914, aangevuld op 6 augustus en sedert door maandelijks besluiten van de Duitse gouverneurs-generaal over België verlengd. Meermaals was er sprake van intrekking, wat nogal vanzelfsprekend is, daar het er de Duitse overheden veel aan gelegen zou zijn te kunnen wijzen op een hersteld normaal leven. Tot nu evenwel kwam het hiertoe niet. De regelmatige verlenging der moratoire bepalingen ondervond slechts éénmaal een kleine wijziging, bij het besluit van 21 oktober jl. Dit besluit stelde vast, dat de verlenging der geldende bepalingen nog twee maanden van kracht zou blijven, tot 31 december 1915, maar voegde er het volgende aan toe: "De houder van een voor 31 december 1915 vervallen wissel is verplicht de betrokkene voor die datum bericht te geven dat hij de wisselbrief in handen heeft. Indien de wissel getrokken is om in een andere plaats of door een andere persoon te worden betaald, moet de houder op die plaats de bedoelde persoon daarvan verwittigen. Het bewijs van verwittiging kan blijken of uit een merk, dat de verwittigde persoon op de wissel plaatst, met aangifte van de dag en de beginletters van zijn naam, of uit het ontvangstbericht der verzending van een aangetekende brief of van een aangetekende briefkaart. Wordt de verwittiging verzuimd, dan kan van 1 januari 1916 af geen intrest geëist worden. Deze voorschriften zijn eveneens op orderbriefjes van toepassing." Een

bericht van Wolff voegde hier aan toe, dat deze bepalingen niet van kracht waren voor wissels, betaalbaar in het etappegebied, dat immers van de communicatie per post zo goed als uitgesloten is. Eindelijk werd, bij besluit van 17 december, het moratorium nogmaals verlengd, en wel tot 31 januari eerstkomend.

Intussen waren voornamelijk de Duitse schuldeisers met de Belgische moratoire bepalingen weinig ingenomen, en zij wendden zich herhaaldelijk tot de Duitse, in deze zaken bevoegde, hoofdambtenaar, de keizerlijke commissaris-generaal voor de banken in België.

Tot goed begrip van het hier volgende, geef ik eerst de tekst van het koninklijk besluit van 6 augustus 1914, en wel in de Franse taal, daar uitsluitend deze door de Duitse overheden wordt aangehaald, en ik bovendien de Vlaamse tekst niet bij de hand heb.

“Les délais pendant lesquels doivent être faits les protêts et tous actes conservant les recours, pour toute valeur négociable souscrite avant la publication du dit arrêté du 2 août, sont prorogés.

Le remboursement ne pourra être demandé aux endosseurs et autres obligés pendant ce délai. Pendant le même délai le porteur est dispensé de l'obligation d'exiger le payement le jour de l'échéance. Il est tenu de prévenir le débiteur ou le principal obligé de ce que l'effet peut être payé au domicile du porteur.

Les intérêts seront dus depuis l'échéance jusqu'au payement. ”

Deze tekst, waarvan in ieder geval de bedoeling duidelijk mag genoemd worden (een oordeel over de woordkeuze moet ik aan juristen overlaten), heeft zowel in juridische, als in handelskringen, veel stof opgejaagd. De Berlijnse kamer van koophandel heeft zich tot tolk van deze laatsten gemaakt en zich gewend tot de

commissaris-generaal, welke in een uitvoerig stuk zijn zienswijze heeft doen kennen. Het volgende ontleen ik eraan.

Vele klachten waren bij de Berlijnse kamers ingekomen over het feit, dat het innen van gelden in België op grote moeilijkheden stuitte. Men vreesde, dat daartoe strekkende rechtshandelingen van Duitsers tegenover Belgen, zolang de oorlog duurde, geen kans van slagen zouden hebben en vond dit des te minder billijk, waar de Duitsers zelf werden aangespoord hun schulden in België aan te zuiveren, om het economisch leven daar weer tot bloei te brengen.

Hiervan maakt de Berlijnse kamer zich de spreekbuis bij de generaalcommissaris en ontving daarop bovenbedoeld antwoord, waarin het o.m. heet, dat kort na het uitbreken van de oorlog de Belgische rechtbanken eerst te veel gebruik maakten van het recht om art. 1244, al. 2, code civil, ook toepasselijk te maken op handelsschulden en tegen de tekst van dit artikel in, dat alleen in uitzonderingsgevallen korte uitsteltermijnen toestond, termijnen tot drie maanden na de vrede bewilligden; dat zij hiervan echter later terug zijn gekomen en nu in vele vonnissen termijn in handelszaken geweigerd hebben, uit overweging dat de schuldenaar sedert het begin van de oorlog nu tijd genoeg heeft gehad om zijn zaken op orde te stellen. Zover het dan ook geen schulden betreft, welke gebaat zijn bij de moratoire bepalingen, raadt de commissaris de handel derhalve aan, klachten in te dienen en hem van het verloop der zaken op de hoogte te stellen. Zouden Duitse schuldeisers stuiten op een verkeerde toepassing van art. 1244, al. 2, dan zou de commissaris terstond de kwestie aanhangig maken bij de gouverneur-generaal, om daartegen maatregelen te nemen.

Een ander vraagstuk heeft nog de aandacht gevraagd, de kwestie nl. of, ingevolge de bewoordingen van het besluit van 6 augustus, de niet-geaccepteerde wissels ook onder de bepalingen van het

moratorium vallen. En dat deze kwestie niet uitsluitend theoretisch belang heeft, bewijst het feit, dat van de 450 miljoen frank wissels in portefeuille bij de Nationale Bank er 225 miljoen niet-geaccepteerd zijn.

De Brusselse handelsrechtbank heeft deze vraag in ontkennende zin beantwoord bij een vonnis, waarvan de voornaamste overweging deze is, dat de in het koninklijk besluit voorkomende term “valeur négociable souscrite” op voldoende wijze niet-geaccepteerd papier uitsluit. Van dezelfde zienswijze is ook een Brussels advocaat, mr. M. Tienrien, die daaraan een brochure, getiteld: *Le moratoire des effets non acceptés*, wijdde. Zijn confrater daarentegen, mr. J. Thoumsin, is, blijkens zijn werkje: *L’Influence de la guerre sur l’exécution des contrats*, van het tegenovergestelde gevoelen. Het zou ons echter te ver voeren beide heren in hun bewijsvoeringen te volgen, te meer waar het moratorium ons nog aanleiding geeft tot meer algemene beschouwingen. Waarover een volgende keer.